

УДК 72(477)16/17:7.036

Дарчик М.А.¹, Теплюк О.А.²

¹ аспірант, КНУ ім. Тараса Шевченка, м. Київ

² аспірант, КНУ ім. Тараса Шевченка, м. Київ

**УКРАЇНСЬКЕ БАРОКО КИЄВО-ПОДОЛУ ТА ЕКЗОГЕННА
АРХІТЕКТУРА СТАРОГО МІСТА КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО:
ПОРІВНЯННЯ ТА ПАТРІОТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Київ – це столиця та серце України, з давньою історією та визначними пам'ятками. Давній історичний Київ складався Верхнього міста та Нижнього – Подолу. Після монгольської навали 1240 року, коли Верхнє місто було зруйноване військами хана Батия, сучасний Поділ надовго став адміністративним, релігійним, освітнім та економічним центром (звідси, Києво-Поділ – сучасна назва, що використовується на позначення міста періоду історії Києва, коли головні установи та осередки міського життя були на Подолі).

Після отримання у 1494 році Києвом магдебурзького права, Києво-Поділ на декілька століть став найбільшим культурно-освітнім та релігійним центром України [2]. Саме Поділ сконцентрував на своїй компактній та логістично-зручній території найбільшу кількість споруд, переважно церков, у культурно-мистецькому стилі Українського бароко.

Так, Україна має власний культурно-мистецький стиль – Українське бароко, яке також називають Козацьким, оскільки воно співпало з епохою козацтва, або Мазепинським, адже цей стиль досяг свого розквіту за гетьманства Івана Мазепи. Стиль сформувався у XVII – XVIII століттях, поєднуючи риси європейського бароко та української народної архітектури. Хоча феномен українського бароко досить добре вивчений в історичному та культурному контекстах, він усе ще мало популяризований серед широкої аудиторії. Це залишає значний нереалізований туристичний потенціал, особливо зважаючи на зростання інтересу українців до власної історії та культури в умовах повномасштабної російської агресії проти України.

Серед визначних споруд у стилі Українського бароко слід виділити Покровська церква, дзвіниця церкви Миколи Доброго, Іллінська церква, церква Миколи Притиска, Флорівський монастир, фонтан «Самсон» (альтанка) та Староакадемічний (Мазепинський) корпус Києво-Могилянської академії. Найбільше відзначились українські архітектори доби бароко – І. Г. Григорович-Барський та А. І. Меленський.

Серед втрачених церков внаслідок руйнацій більшовицького періоду відмічають Воскресенську, Миколи Доброго, церкву Костянтина та Єлени,

Введенську та Микільсько-Йорданську [2]. Проте, наприклад, нині відновлена церква Богородиці Пирогощі у візантійському стилі та втратила архітектурні риси Українського бароко.

Отже, Києво-Поділ, незважаючи на свою компактну територію, багатий на пам'ятки Українського бароко, що є важливим туристичним ресурсом, особливо через актуальність патріотичного аспекту в туризмі в Україні. Національний культурно-мистецький стиль є цікавою та актуальною темою для подальшого дослідження та розвитку туризму, як в межах Києва та, зокрема, Подолу, так і в межах усієї України.

Кам'янець-Подільський – друге за кількістю населення місто в Хмельницькій області, проте воно не поступається обласному центру – Хмельницькому – за кількістю туристів, завдяки своїй багатій історико-архітектурній спадщині [1]. Архітектурний ансамбль Старого міста Кам'янця-Подільського вважається одним з найцінніших в Україні та перебуває під охороною як частина національної культурної спадщини. Завдяки йому, місто приваблює як внутрішніх туристів з різних куточків України, так і іноземців, в першу чергу вірмен, поляків, турків, євреїв, румунів, які залишили свій відбиток в архітектурному обличчі міста.

Розглядаючи архітектуру Кам'янця-Подільського варто відмітити, що конкретно в неї приніс кожен з цих народів. Великою кількістю архітектурних пам'яток місто завдячує вірменській громаді, яка проживала тут ще з XI століття. Завдяки вірменській громаді, місто зберегло багато історичних споруд, серед яких оборонні споруди, житлові будинки та релігійні об'єкти. Однією з видатних споруд є Вірменська криниця, побудована в XVII столітті неподалік міської ратуші за західно-європейськими традиціями, а павільйон зведений архітектором Яном де Вітте в стилі бароко в XVIII ст. [4].

Багато польських архітектурних пам'яток, які збереглися в місті, свідчать про тривалий час перебування Кам'янця-Подільського під Польською короною. Серед них виділяється Польський магістрат, заснований у XIV столітті і перебудований у 1754 році, а також монументальний Катедральний костел

Святих Апостолів Петра і Павла, збудований у романському стилі та модернізований під впливом готики й Європейського бароко. Костел пережив і турецьке панування як мечеть, а пізніше був відновлений як костел. Унікального особливостю його ансамблю є постать Богородиці, встановлена на мінареті у XVIII столітті, що побудували турки [5]. Крім визначного мінарету, прикладами турецької архітектури є турецький бастион XVII ст. – фортифікаційна аркова споруда з чотирма прогонами, удосконалена турками для зміцнення оборонного рубежу. Головною домінантою архітектурного обличчя міста є Стара фортеця – основна оборонна споруда міста, заснована ще в XIII – XIV століттях і значно розширена у XVI столітті. Фортеця складається з кількох башт, оборонних мурів та казематів, і є однією з найкраще збережених середньовічних фортець України. Серед єврейських пам'яток міста особливе місце займає синагога, що розташована на крутому схилі на південь від Гончарної вежі. Синагога побудована в XIX столітті, можливо, на місці більш ранньої, в стилі еклектики. Це був зал для зборів місцевої єврейської громади, місце для навчання й проповідей. В роки війни пам'ятка була в значній мірі зруйнована, тепер використовується під ресторан. В цій же частині міста знаходилися ще одна синагога і єврейська баня біля Смотрича [3]. Також на архітектуру Кам'янця-Подільського дещо менше, але вплинула румунська громада міста, яка привнесла елементи бринков'янського стилю до приватних будинків.

Отже, архітектурний ансамбль Старого міста Кам'янця-Подільського є унікальним зразком середньовічного містобудування з багатим поєднанням культурних та архітектурних стилів екзогенного (зовнішнього) походження. Більше того, він є історичною та культурною протилежністю Києво-Подолу, якому притаманний український національний стиль Українського бароко. Втім, незважаючи на суттєву сутнісну відмінність, Старе місто Кам'янця-Подільського є такою ж важливою частиною національної культурної спадщини України та унікальним туристичним ресурсом, що потребує збереження та розвитку. Те ж стосується, також, і Києво-Подільської

архітектури стилю Українського бароко, розвиток та популяризація якої, натомість, спирається, зокрема, на українське коріння даного феномену.

Список використаних джерел:

1. Лущик М. В. Функціонування туристичного сектору Хмельницької області в сучасних умовах. *Economic sciences. Вісник Хмельницького національного університету* 2022, № 2, Том 1. С. 90–100
2. Смирнов І. Г., Любіцева О. О. Логістика в гостинності. Міжнародний туристичний бізнес і логістика в гостинності : навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2024. 184 с.
3. Смирнов І. Г., Любіцева О. О. Логістика в туризмі. Міжнародний туристичний бізнес і логістика в туризмі : навч. посіб. Київ. Видавництво Ліра-К, 2024. 420 с.
4. Вірмени в Кам'янці-Подільському – «Перший портал» Кам'янця-Подільського. URL : https://k-p.net.ua/istoriya_kamyantca/istoriya/6199-vrmeni-v-kamyanc-podlskomu.html (дата звернення: 04.11.2024)
5. Поляки в Кам'янці-Подільському – Історія та легенди Кам'янця-Подільського. URL : <https://turism-kp.com.ua/istoria/polaku.shtml> (дата звернення: 06.11.24)